

Internet-osoitteet:

www.kullankaivajat.fi (Lapin kullankaivajain liitto ry)
www.kultahippu.fi (asiaa kullasta ja hipuista)

Lemmenjoen kultamailla

osa 1

Olli Päiviö

■ Vierailin Inarissa, Lemmenjoen kultamailla elokuussa. Kultamailla, missä satakunta kaivajaa etsii edelleen omaa kullanhoitoista unelmaansa joko harrastus- tai ammattipohjalta. Välineinä ovat lapio ja ränni tai kaivukone ja koneseuja ränneineen.

Vaskaus kuitenkin on edelleen se viimeinen työvaihe sekä käsin että koneella kaivaville. Koneellista kullankaivuuta harjoittaa alueella arviolta vajaat parisenkymmentä kaivajaa, joista kymmenkunta tekee sitä ammattikseen. Konekaivualueita on 19. Ympäristölupia koneelliseen kaivamiseen on voimassa 14 kappaletta.

Ennakkokuvitelmissani ajattelin kohtaavani tunturissa pitkäpartaisia, juroja ja sulkautuneita erakkoja, jotka suhtautuvat kamera kädessä lähestyvään toimittajaan epäluuloisen vihamielisesti.

Ja katin kontit. Perillä minua odotti joukko sinnikkäitä, vieraanvaraisia, huumorintajuisia ja ennen kaikkea ahkeria ammatti-ihmisiä.

Miessijoen kaivospiireillä tutustuin kahden päivän aikana muutamaani koneellista kullan kaivuuta harjoittaviin miehiin ja naisiin. Tarinointi heidän kanssaan muodosti kuvan byrokratian rattaista vastaan taistelevasta ihmisryhmästä, joitten työn jatkuminen ei enää ole omissa käsissä.

Siitä vakuutuin, että kullan kaivaminen erämaassa on ennen kaikkea kovaa työtä tiettoimien taustalla. Vaatii seikkailumieltä ja rohkeutta elää tuntureilla, missä lähimpään kauppaan on matkaa lähes 100 ja lähimmälle tiellekin yli 30 kilometriä. Jokainen paikalle rahdattu tavara pitää harkita tarkkaan, kun työmaan huolto tapahtuu pääasiassa talvella moottorikelkoilla.

Tauno Leino kaivaa Volvon SE280-kaivukoneella kultaa Miessijokeen laskevalla Korhosenojalla. Hän on yksi 10:stä alueen ammattikseen koneellista kaivuuta tekevästä yrittäjästä. Rännittämiseksi käytettävä vesi seisoo harmaana omassa suljetussa altaassaan (vas. iso kuva) ja Korhosenoja virtaa kirkasvetisenä työmaan ohi (yllä).

Terhi Telilä on kultaseppä ja jalostaa miehensä ja appiukkonsa kaivamaa kultaa koruiksi. Elokuussa rännistä löytyi 82,8 grammaa painava hippu. Terhi on perheestä ainut, joka hallitsee vaskaamisen taidon. Hienokulta on kuitenkin se, millä leipä irttoa lappiäidin povesta. Hiput ovat voita päälle.

Tili tuli – vai tuliko?

Miessijoen sorapohjaisilla latvoilla voi vielä aistia sitä suomalaista sisua ja luovaa hulluutta, jotka etelän kivi-kylissä on aikoja sitten valutettu asvalttiin.

Kullan löytymiseen vaikuttaa ahkeroinen lisäksi myös monina vuosina hankittu luja ammattitaito sekä ripaus onnea aina tarvitaan, etenkin kun puhutaan kultahippujen löytämisestä. Kullankaivajan tili-päivä ei todellakaan ole säännöllisesti kuukauden viimeisenä päivänä.

Seuraavassa Konepörssissä nro. 10 (ilmestyy 15.10.) tutkaillaan koneellisen kullankaivun historiaa sekä puheenvuoron saavat kullankaivajat itse. Tutustumme lemulaiseen Tauno Leinoon, joka asuu Miessijoen varressa ja kaivaa tällä hetkellä Korhosenojalla. Tänä vuonna Tauno löysi tähän saakka suurimman eli 118,72 grammaa painavan hippunsa.

Seuraavassa Konepörssissä erittäin pitkän linjan kullankaivaja, inarilainen Kari Merenluoto kertoo kaivuhommistaan erämaassa. Kari ja vaimonsa Sirkka viettävät kahdeksan kuukautta vuodesta kämpässään kulltamilla.

Tapaamme vielä inarilaisnoki-alaisen Telilän perheen, joka on kaivanut kultaa koko perheen voimin Lapissa jo 70-luvun alusta asti. Teli-löitö onnistui viimeksi elokuussa 2009. Hepo-ojalla rännistä löytyi 82,8 grammaa painava hippu. Hippulöydöt ovat kullankaivajan ilonaiheita, mutta leipä tulee vaskatusta hienokullasta. □

Uusi kaivoslaki lopettaa konekaivun

Konekaivu on ollut luontoihmisten hampaissa 90-luvun alusta lähtien. Kesken-eräinen maarakennustyömaa on harvoin kaunistus – ollaan sitten etelän moottoritietyömaalla tai pohjoisen kultasavotoilla. Konekaivajia kuitenkin sitovat Lemmenjoellakin tarkat lait ja asetukset. Ennen varsinaista kaivuutyön aloittamista, on pintamaat kuorittava erikseen ja palautettava myöhemmin paikoilleen. Kaivualan maisemoinnin jälkeen aluskasvillisuus palautuu nopeasti (alempi kuva). Seuraavassa Konepörssissä Mika ja Risto Telilä Åkermaneineen tulevat tutummiksi (ylempi kuva).

■ Koneellinen kullankaivu Suomessa uhkaa tulla tiensä päähän. Syksyllä hallituksen käsiteltäväksi tuleva uusi kaivoslaki nimittäin tulee toteutuessaan lopettamaan kokonaan tämän elinkeinon ammattiharjoittajien ryhmän Suomessa.

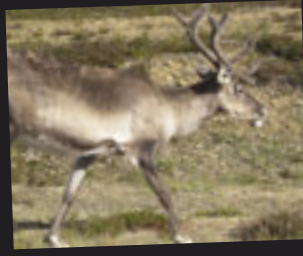
Vastakkain ovat vuosia olleet pieni kullankaivamisen erikoistunut ryhmä ahkeria ihmisiä sekä suuri ja mahtava Metsähallitus. Konekaivun vainoaminen tosin alkoi jo 90-luvun alussa. Vuoden 1991 jälkeen koneellinen kaivaminen sallittiin ainoastaan valtauksia yhdistävissä kaivospiireissä, joissa se oli jo aloitettu. Piiri on valtausta vahvempi juridisesti ja antaa mm. paremmat mahdollisuudet asumusten rakentamiseen valtauksille.

Lukuisat oikeudenkäynnit kullankaivajien ja luonnonsuojelijoiden välillä vuosien varrella ovat päättyneet poikkeuksetta kullankaivajien eduksi. Laki on siis ollut kullankaivajien puolella, joten lain muuttaminen onkin ainoa keino ajaa koneella kaivavat pois Lemmenjoen ja sen sivujokien valtauksilta.

Vastustajat puhuvat nykyisen konekaluston kehittyneen niin paljon, että tuho on moninkertaista 20–30 vuoden takaisin koneisiin

Paikalliset saavat mm. ajaa tunturissa mönkijällä ilman maksullista lupaa. Kullankaivajat joutuvat kuitenkin maksamaan luvasta, jonka valtuuksilla saavat sitten ajaa omia töhön liittyviä ajojaan mönkijäuria pitkin. Lemulainen Tauno Leino poistuu Miessijolta muutaman kerran kesässä eikä huvikseen viitsi kuoppaisia uria pitkin ajella. Lupa päättyy omalle valtaukselle eikä kauemmas saa jatkaa. Liikenne tunturissa on varsin vähäistä. Ja kannattaa muistaa, että vain pieni osa satojen kilometrien mönkijäreiteistä kansallispuistossa on kullankaivajien käytössä. Suuri osa reiteistä on tallattu jo 50-luvulla hevosilla.

verrattuna. Tosiasia kuitenkin on, että nykyisellä 20 tonnin kaivukoneella ei juuri sen enempää tavaramäärää kuin 20 vuotta sitten. Eikä päästä sen syvemmälle. Ja aika monella kaivajalla kalusto on melko ikääntynyttä. Äkerman on näillä työmailla vielä kuuminta hottia. Kun tulevaisuus on epävarmaa, ei kalustoon kannata investoida.

Tulevan siirtymäajan pituus on vielä arvoitus kaikille. Kaavailuissa on, että vuonna 2011 voimaan tuleva laki antaisi neljä vuotta armonaikaa. Vuoden 2015 jälkeen alkaisi siis jälkien lopullinen siivoaminen ja loppuun ajetun kaluston rahtaaminen pois kultamailta. Osina tai kokonaisuina.

Kaikissa oikeusasteissa vuosia oikeuksiansa ajanut ja aina taistojojansa voittanut kullankaivajien ammattikunta on häviämässä etelän herroille ja rouville. Metsähallitus on saanut vuosia siipeensä ja lakimuutoksilla sekin tulee pääsemään kauan tavoittelemaan päämääräänsä.

Uusi kaivoslaki on saanut osakseen paljon kritiikkiä muiltakin kaivosalan ammatti-ihmisiltä. Ulkomaiset kaivosyhtiöt eivät lain toteutuessa enää Suomeen jatkossa uusia kaivoksia perusta, näin uskoo moni.

Kauas on pitkä matka

Mannerheimintieltä Helsingistä on Inarin Njurkulahteen maanteitse 1202 kilometriä. Vantaan Vernissakadulta, Metsähallituksen pääkonttorilta etäisyyttä on muutama kilometri vähemmän. Njurkunlahdesta edelleen Miessijoen varteen on vaihalloinen taival yli 20 kilometriä veneessä ja reilut kymmenen kilometriä patikoiden.

Etelä-Suomesta eduskuntaan valitun voin kuvitella ymmärtävän kullankaivajien ammattikuntaa yhtä hyvin kuin sika ymmärtää liikennesääntöjä. Lemmenjoen jylhän juhallinen korpimaisema on kaukana

pääkaupungin melusta ja hälinästä. Päätökset tehdään kuitenkin jossain muualla kun Lemmenjoen kultamailla. Harva päättäjä on lakia sorvattaessa vaivautunut henkilökohtaisesti tutustumaan alueen ihmisiin ja kaivauksiin.

Lakia valmistelleesta työryhmästä kukaan ei ole kaivajien mukaan tullut paikan päälle. Lentokoneesta joku on kuuleman mukaan saattanut touhuja pälistellä.

Koneellisten kullankaivajien väitetään pilaavan ja raiskaavan luonnonpuiston ainutlaatuista maisemaa. Kaivamista kuitenkin valvotaan ja säädellään lukuisilla lailla ja asetuksilla.

Ennen toiminnan aloittamista kullankaivaja suorittaa vakuusmaksun tai hankkii ympäristöluvan, jonka alle on yhdistelty aiemmat vesiluvat, vakuusmaksut, maisemointivelvoite sekä erikseen maksettava vuosittainen vesinäytteiden ottovelvollisuus kaivualueelta ja alapuolisista vesistöistä. Nämä toimivat takuuna kaivalueen ennallistamisesta kaivutoiminnan päättyessä.

Näiden lisäksi koneita hyödyntävillä yrittäjillä on oltava pakollinen ympäristövahinkovakuutus, jonka mukaisesti yritys vastaa koko omaisuudellaan alueen ennallistamisesta jopa mahdollisen konkurssinkin jälkeen. Näin ollen maisemoinnin maksaa – ja yleensä suorittaa – kullankaivaja itse.

Kaikki liikkuminen on sekin luvanvaraista. Mönkijällä tai veneellä siirtymiseen tarvitaan Metsähallituksen lupa. Vuonna 2006 Metsähallitus keksi lopettaa ilmaiset mönkijäluvat kulta-alueella asuville kullankaivajille. Metsähallitus ei kuitenkaan ole hyväksynyt kymmenkunnan kaivajan asuinpaikaksi Inaria.

Nykyinen kaivoslaki sallii vaatimattoman asunnon rakentamisen työmaan yhteyteen.

Legendaarisen, vuonna 1978 kuolleen kullankaivajan Jaakko Isolan kämpppä Kaarreojan suulla on nykyään Lapin Kullankaivajain liiton hallinnassa. Säästeliäästi elämänsä eläneen Isolan uskottiin jättäneen jälkeensä suuren määrän kultaa, mitä ei kuitenkaan koskaan ole löytynyt. Jopa ulkohuusin aluset tutkittiin Isolan kuoleman jälkeen tarkkaan. Kärsämäeltä kotoisin oleva, eläkkeellä oleva urakoitsija ja kuljetusyrittäjä Pentti Madetoja (alempi kuva) on Jaakko Isolan veljentyttären mies. Hän kaivaa Isolan kämpän lähellä lapiolla kultaa. Lapiohommista on vierähtänyt jo 12 kesälomaa, aina kolme-neljä viikkoa kerralla. Konehommista mies sanoo saaneensa tarpeeksi jo työelämässä ja omaan tahtiin lapiolla puuhastelu käy selän kuntouttamisesta ja mielen terapiasta samaan aikaan. Pohjavesi tekee alueella kiusaa ja viemärointi on oltava kunnossa. Toinen vaihtoehto on pumpun käyttö.

Inarin Njurkulahdesta Kultahaminaan (kuvassa) on reilun 20 kilometrin venematka. Vajaat puolitoista tuntia kestävä venematkan jälkeen on patikoitavana reilut 10 kilometriä Miessijoen valtauksille. Retkeilijöitä Lemmenjoen kansallispuistossa käy vuosittain noin 10.000, joista vain harva kulkee kultamaille asti.

Ei suuria jälkiä

Kultamaa valtauksineen ja kaivospiireineen on ollut osa vuonna 1956 perustettua kansallispuistoa vuodesta 1971 lähtien. Lemmenjoen kansallispuiston pinta-ala on 285.000 hehtaaria. Valtauksia ja kaivospiirejä alueella on rapiat 300 hehtaaria, joista vain osalla kaivetaan. Kulta-alueen kohdalla puhutaan siis promilleluokan pinta-alasta verrattuna koko puiston pinta-alaan. Presidentti Kekkonen piti aikanaan kullankaivajien puolta ja esitti kultamaan jättämistä luonnonpuiston ulkopuolelle. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Minun on vaikea tajuta, miten niin pienellä alueella tapahtuva konekaivu voi vahingoittaa valtavaa luonnonpuistoa mitenkään. Etenkin kun vesistöjen tilaa tarkkaillaan koko ajan ja kullankaivajien on lainkin mukaan huolehdittava siitä, että ruskea vesi ei pääse luonnonpuroja värjäämään.

Lapin Ympäristökeskus valvoo vesien tilaa ja on toki havainnut esimerkiksi Miessin alajuoksulla kohonneita kiintoainepitoisuuksia ja ajoittaista sameutta. Lemmenjokeen saakka ei ole mittauksissa havaittu vaikutuksia. Kullankaivajat keittävät edelleen kahvinsa tunturipurojen veteen.

Kultaa saadaan Lemmenjoelta talteen vuosittain noin 20 kiloa, joten kovin suurta kuoppaa ei pois vievä ”lopputuote” maaperään 10

vuodessakaan jätä.

Vertailun vuoksi kerrottakoon, että Kittilän Suurikuusikon kulltakeivoksen vuosituotanto on 4000–5000 kiloa kultaa ja sekin määrä sopii lähestulkoon yhteen 200 litran tynnyriin (lue KP 11/2008).

Keskeneräinen maarakennustyömaa on harvoin maisemassa kaunistus. Olkoon kyse sitten kullan kaivamisesta, rakennus-, louhintai- tai tiettyömaasta. Kun koneellisen kullankaivuun jäljet kuitenkin maisemoidaan, niin luonto hoitaa ajan myötä arvet piiloon. Samea vesikin selkiytyy luultavasti nopeasti.

On järjetöntä jättää maan alla vielä piilotteleva kulta etsimättä. Kulta alkaa olla myös yhä syvemmillä ja lapiomiesten ulottumattomissa. Helpot paikat on jo aikoja sitten kaivettu.

Vuosittainen puistossa vierailevien vaeltajien joukko ei ole järin suuri. Puhutaan 10.000 ihmisestä. Sekä retkeilijöille että ammattiansa harjoittaville kullankaivajille löytyy oma tilansa ja rauhansa. Harvoin rinkaselkäiset retkeilijät tulevat Miessijoelle asti. Ja paljonko kulkijamäärä sitten vähenee, kun kullankai- vajat alueelta kaikkoavat. Tarunhoh- toinen ja Lapissakin lukuisia legendoja synnyttänyt kulta ja sen kaivajat kiinnostavat vaeltajia vähintään yhtä paljon kuin Lapin karu ja ainutlaa- tuinen luonto. ■

Katso video
www.koneporssi.com

Koneellista kaivuuta Lemmenjoella kokeiltiin jo 50-luvun alussa, mutta ensimmäinen yritys meni mönkään. Nykyäänkin käytössä oleva kalusto on pääosin aika läkästä. Tämä kaivukonevanhus odottaa enää kuljetusta pois kultamailta. Kokonaisuena se tuskin sijoiltaan enää liikahdaa.

osa 2

Lemmenjoen kultamaililla

Kullervo "kone" Korhonen aloitti konekaivun

Olli Päiviö

Koko Lapin kultahistoria on jo yli 170 vuoden mittainen. Keminjoen suulta löytyi kultaa ensimmäisen keran vuonna 1837. Ivalojoelle kultaryntäys alkoi vuonna 1869. Lemmenjoenkin ensimmäiset viralliset valtaukset tehtiin jo vuonna 1870. Suurin kultaryntäys Lemmenjoelle alkoi kuitenkin vasta vuonna 1946, kun Ranttilan veljeskatras löysi kultaa Morgamjoelta. Kultaan ja sen kaivamiseen hurautaneet miehet ja naiset kantavat alalla nimitystä "elinkautiset". Ja vuosien varrella heitä on ollut useita.

Jos alkuaikoina homma olikin aika villiä, niin nykyään kullankaivajat ovat järjestäytyneet ja Lapin Kullankaivajain liitto perustettiin vuonna 1949 kaivajien etuja valvomaan. Tuolloin lapi ja kanki olivat työvälineet.

Koneellisen kullankaivun tarina alkaa 1950-luvun alusta. Tuolloin helsinkiläinen kullankaivaja, kullankaivajain liiton perustaja ja sen aikainen puheenjohtaja, nimeltään Kullervo "Kulta" Korhonen (1908-1989) sai päähänsä idean tehostaa kaivamista konevoimalla. Lapiomiehiä kun kävi sääliseksi ja koneen teho oli tiedossa.

Liekö lapiolla 1930-luvulta asti jatkunut kovan maan koputtelemisen alkanut miestä myös kyllästyttämään. Korhonen kuului legendaariseen neljän porukkaan muitten kuuluisien kullankaivajien Jukka Pelli-

sen (1910-1953), Jaakko Isolan (1903-1978) ja Heikki Kokon (1915-1972) kanssa. Muut eivät koneen ostolle Korhosen tavoin lämmenneet Isolan kieltäytyttyä jyrkästi sijoittamaan kultansa moiseen häveliini. Tästä johtuen myös Pellinen ja Kokko vetäytyivät hankkeesta. Korhonen kuitenkin piti päänsä ja tästä voi siis laskea koneellisen kullankaivun Lemmenjoella alkaneen.

Vaikka rahaa oli jo kaivetusta kullasta tullut, niin Korhosen omat varat eivät riittäneet kalliin koneen ostoon ja tuontiin Ruotsista. Hän teki hankintaa varten valtion takaamaa velkaa ja myös ystävilä ja sukulaisilta piti kerjätä varoja lainaksi.

Niinpä kaivajakavereitten "konekiimaksi" kutsuma tauti hellitti hetkeksi, kun seitsemän tonnia painava Åkerman 220 eli "Hullu-Jussi" raudattiin geologisen tutkimuskeskuksen telaketjutraktorin vetämänä ja tukkireen päällä Morgamille kevättalvella 1951. Kerrotaan, että 1500 poron tokka tallasi kulku-uran kaivukoneelle ja sen veturille kulkea. Matkan pituus oli 70 kilometriä ja aikaa siihen kului kaksi viikkoa.

Mäläskä jatkoi 70-luvulla Korhosen konekaivuyritys kuitenkin meni pahasti mönkään. Ensimmäisenä kesänä kultaa tosin löytyi lähes kahdeksan kiloa, mutta kulutkin olivat suuret. Parinkymmenen työmiehen palkkoihin, koneen kuoletuksiin ja korkoihin sekä muihin kuluihin rahat vielä kesällä 1951 jotenkuten riit-

tivät. Talvi ja kesä 1952 kuitenkin romuttivat ensimmäisen konekaivajan talouden. Konetta vietiin pitkin poikin Miessä ja Jäkälä-Äytsiä todellisten kulta löytöjen toivossa. Kone suistui syysateissa nurin kuramonttuun ja niin kellistyi kirjaimellisesti ensimmäinen koneellinen yritys kaivaa kultaa Lappiäidin povesta. "Kulta" Korhonen sai myös aikakirjoihin jääneen lempinimen "kone" Korhonen.

Ensimmäinen Åkerman -kaivukone kulkeutui sitten pois tunturista vaikkei Ouluun rakennustyömaille, mutta Korhonen pysyi poissa Suomesta vuosikaudet velkojiaan pakoillen. Hän nimittäin pakeni epäonnistuneen koneinvestoinnin jälkeen Suomesta reppu täynnä velkakirjoja. Korhonen asettui loppue-

Suomen tähän mennessä suurin kulta-hippu löytyi vuonna 1935, mutta löytyy niitä isomuksia vieläkin. Mika Telilän kädessä on elokuussa rännistä löytynyt 82,8 gramman painoinen hippu (vas.) ja se on saanut seurakseen pari pienempää.

lämäkseen eli vuoteen 1989 asti Tukholmaan asumaan, vaikka Suomen kultamaille palasikin myöhemmin useasti uudestaan.

Lemmenjoella kullan kaivaminen tyrehtyi kullan hinnan rajuun laskuun 50-luvulla ja valtauksilla oli aika hiljaista läpi 60- ja 70-lukujen. Vasta konekaivun yleistymisen elvytti kullan kaivamista ja kasvatti uudestaan kullankaivajien määrää Lemmenjoella.

Inarilainen Risto Mäläskä on yksi Lemmenjoen koneellisen kullankaivun pioneereista, joka kehitti toimivan koneketjun. Hän rahtasi ensimmäisen koneen Korhosen jälkeen Lemmenjoelle yli 20 vuotta myöhemmin. Mies toi traktorikaivurin Miessin keskijuoksulle, omalle 30 hehtaarin kokoiselle valtaukselleen vuonna 1976. Mäläskä oli saanut kultakuumeen jo äidiltään, joka toimi 50-luvun alussa emäntänä kultamaililla.

Traktorikaivurin lisäksi Mäläskällä oli rumpuseula ränneineen. Myöhemmin Mäläskä kuljetti Miessille myös useampia kaivukoneita ja puskutraktorin. Mäläskän voidaan laskea olevan Lemmenjoen ja etenkin Miessin konekaivun yksi suurista. Aikakirjat kertovat hänen löytäneen kultaa yhteensä toistasataa kiloa. Mäläskän valtauksilla kaivetaan yhä, mutta muitten toimesta. □

Lähteet: www.kullankaivajat.fi, Sankareita, Veijareita ja Huijareita (Seppo Partanen), Kultakuume - Lapin Kullan historia (Herman Stigzelius)

Tauno Leino kertoo, että koneitten korjaamista ja huoltoa riittää. Vanha puskkone odottaa varaosia ja kunnostusta. Sillä on aikomus puskea kiinni kaivettuja alueita Miessillä. Taustalla oleva Åkerman on Taunon ensimmäinen kone, jolla hommat aloitettiin vuonna 1997. Telaremonttia pitää siihenkin tehdä ennen kuin vaivalloinen paluu kultamailta tuntureitten yli onnistuu.

Miessin viimeiset "elinkautiset"

Tänään Miessillä kaivetaan yhä. Korhosenjoella, Risto Mäläskän valtauksella kaivaa lemmläinen maanviljelijä Tauno Leino, joka tutustui Miessijoen valtauksiin jo vuonna 1994. Kultakuume tarttui heti. Ensimmäisen kaivukoneensa hän osti vuonna 1997 ja sillä tiellä ollaan. Kesällä Miessijoen vierähtää neljä kuukautta.

Läheistä, Miessin keskijuoksulla sijaitsevaa valtausta isännöivät Sirkka ja Kari Merenluoto. Koneinsinööriksi opiskellut Kari teki ensimmäisen valtauksen vaimonsa veljen kanssa vuonna 1980 Ruitulle. Keväthangilla 1983 kuljetettiin traktorikaivuri tunturiin ja kolme vuotta myöhemmin tehokkaampi kaivukone uusille Miessin valtauksille. Nykyään Sirkka ja Kari viettävät tunturimökissään suurimman osan vuotta. Kari on ollut vuosien mittaan kullankaivajien edustamiehenä ja liiton puheenjohtajana hankauksissa viranomaisten kanssa ja välillä toimenpidekiellossakin. Poikkeukset eri oikeusasteissa puidut tapaukset ovat päättyneet kullankaivajien eduksi. Jatkuva taistelu on kuitenkin vienyt veronsa eli aikaa oikealta työltä. Kari on vuosien mittaan löytänyt myös kilokaupalla hienokultaa ja hippuja.

Vähän kauempaa Leino ja Merenluodon työmaista eli Hepo-ojalta, alueen vanhimmalta kaivospiiriltä löytyy vielä inarilaisnokiainen Telilän perhe. Isä Risto ja poika Mika hoitavat kaivuhommat kahdella kaivukoneella ja viettävät kahdeksan kuukautta vuodesta kultahommassa. Mikan vaimo, kultaa koruiksi jalostava Terhi on kesät tunturiasunnolla ja myös alle kouluikäiset lapset eli kuusivuotias Linnea ja nelivuotias Ukko viettävät valtavirrasta poikkeavaa kesälomaa kultamaililla ilman pelikonsolleita ja internetiä.

Perheen kultakuumeen aloitti kuitenkin aikoinaan Kemissä kasvanut, jo edesmennyt Riston vaimo Marjut. Vuonna 1970 Risto ja lapset jäivät Njurkulahteen odottelemaan, kun äiti pistäytyi pitkäaikaisen unelmuksensa ajamana tutustumassa kullankaivajiin Miessillä. Ja sillä tiellä Telilät ovat edelleen.

kin vienyt veronsa eli aikaa oikealta työltä. Kari on vuosien mittaan löytänyt myös kilokaupalla hienokultaa ja hippuja.

Sen jälkeen kesät alkoivat kuluu kultaa kaivaa ja 80-luvulla hankittiin koneita toiminnan tehostamiseksi. Äiti Marjut oli aluksi lasten kanssa kultaa kaivamassa, mutta vuonna 1991 Ristokin tuli mukaan. 100 grammaa kultaa päivässä alkoi ylittyä tuolloin - sen Risto oli laittanut ehdoksi tunturiin siirtymiseksi.

Leino, Merenluodot ja Telilät. Kaikki siis jo kokeneita kullankaivajia äärimmäisen kovassa ammatissa. Ammatissa, joka uhkaa loppua uuden kaivoslain myötä (lue Koneporssi 9/2009 tai katso www.koneporssi.com).

Tänä kesänä sekä Leino että Telilät pääsivät lehtiotsikoihin myönteisessä mielessä. Tauno löysi heinäkuun puolivälissä Miessijokeen laskevasta Korhosenjoesta 118,5 grammaa painavan kultahipun. Terhi Telilä taas poimi elokuun puolivälissä rännistä tulitikkuaskin kokoisen, 82,8 grammaa painavan hipun. Kullankaivajien sanastolla isomuksia molemmat. Hippujen löytymiseen liittyy aina alueen kaivajat yhteen keräävä ta-

pahtuma. Hippubilet pidetään löytäjän asunnolla. Jaettu ilo on täälläkin vähintään kaksinkertainen ilo.

Leino on vuosien varrella löytänyt useita hippuja. 28, 51, 52, 53, 77 grammaiset löydöt saivat heinäkuussa seurakseen tähän asti suurimman eli 118,72 gramman hipun. Tästä rännistä se löytyi, kertoo Tauno.

Huoltoajat talvella Tauno Leino saapuu kultamaille yleensä toukokuussa. Usein Miessillä on maassa äitienpäivänä vielä lunta kinoksiin asti. Vuonna 2002 rakennettu eräkämpä ja sauna toimivat viihtyisinä tukikohtana. Etelässä työskentelevä vaimo Pirjo Kylä-Laaso viettää aina kesälomansa kultamaililla ja viihtyy omien sanojensa mukaan erinomaisesti.

23.9.2009 kullan grammahinta oli 22,3 euroa. Yleensä koruiksi selaisenaan jalostettavat kultahiput ovat aina hienokultaa arvokkaampia. Niitten hinta määräytyy pitoisuuden ja painon lisäksi myös muodon mukaan. Karhua muistuttavasta hipusta voi saada paljon paremman hinnan kuin karhun jätöksiä muistuttavasta hipusta. Esimerkiksi Telilöitten heinäkuussa löytämän 88,2 grammaisesta hipun arvo hienokullan grammahinnalla olisi 1821 euroa. Kuitenkin hippuna arvo on noin 25.000 euroa.

Kaivamisen talvisiin valmisteluihin kuuluu tavaroiden rahtaaminen työmaalle kevättalvella, kahdella moottorikelkalla pitkin Metsähallituksen ajamia uria. Suuntaansa matka on 34 kilometriä.

Vaimo Pirjo ajaa toista kelkkaa ja Tauno itse toista.

Itsetehdyssä reessä kulkee Taunolla kerralla neljä ja vaimolla kolme polttoainetyynyä. Viime talvena kahden viikon huoltorullanssissa tuotiin tunturiin 11.000 litraa polttoainetta, varaosia, kuivamuonaa ym. Reissuja ehtii tehdä kaksi päivässä. Välillä huono sää torpedoi kaikki liikennöintiyritykset ja joskus tunturissa tulee niin, että jäljet häipyvät nopeasti eikä edessä ajavaa saa päästää karkuun.

”Kaikki tänne olisi rahdattava talven aikana. Minulla polttoainekulutus on kesässä tuollaiset 6000-7000 litraa. Viime talvena ahnehdin tuomaan vähän enemmän, kun hinta oli alhaalla. Erittäin tärkeää olisi osata tuoda tarpeeksi varaosia. Täällä on sen parempi mitä omavaraisempi olet eikä mitään saa heittää pois. Ja hitsauspuikon on syytä pysyä kädessä. On täällä joutuneet käyttämään huoltomiehiäkin, jotka sitten tulevat helikopterilla. Ei ole ihan halpaa lystä”, aloittaa Leino ja esittelee varaosavaraosiaan eli sekalaisia kasaa eri koneenosia ja raudanpätkkiä. Huoltolanssin kontista löytyy työkaluja yhden pienen verstaan verran.

Taunon vaimo Pirjo Kylä-Laaso viihtyy kesälomansa aina kultamailla ja kertoo viihtyvän erinomaisesti. Mökki valmistui vuonna 2002.

”Ja koneet on nekin tuotu tänne ajamalla. Ensimmäisen koneeni ostin Risto Mäläskältä täällä perillä, mutta nykyisen Volvon -kaivukoneen ajoin tänne. 40 kilometrin matka kesti 19 tuntia ja matkalla vaihdettiin yksi telatappikin. Telakoneet on ajettava kevättalvella kun lumi on märkää. Ja takaperin. Etuperin kun ajaa niin lumi ja jää pakkautuu teloihin ja paukkuu niin hemmetisti”, valistaa Leino.

Paikallisliikennettä Korhosenojan ja työmaan välillä Tauno hoitaa mönkijällä, josta maksaa 40 euron luvan vuosittain. Lupa loppuu omalle

Tauno Leino Volvoineen Korhosenojalla. Rännittämiseen vettä tarvitaan runsaasti. Seulan syöttö tapahtuu kauhalla varistamalla. Mitä vähemmän koneissa on kuluvia osia, sen parempi.

kultamaalle ja siitä eteenpäin ei ole lupaa ajaa. Myös venesatamaan eli reilun kymmenen kilometrin päässä sijaitsevaan kultahaminaan Taunolla on asiaa vain muutaman kerran kesässä. Eloveenavarastoa ei niin usein täydennetä.

”Äärimmäisessä tarpeessa täältä kylille lähdetään”, vannoo Tauno ja muistuttaa samalla että paikalliset asukkaat saavat ajaa ilman lupia ja pomoriet viilettävät karvareuhka kallellaan pitkin ja poikin maita ja mantuja. Tasan ei käy onnen lahjat.

Kaurapuurosta se lähtee

”Työpäivät täällä ovat säännöllisiä. Aamulla aikaisin aamupuuro naa-

maan, sitten kaivamaan. Puolilta päivän kahvi ja sitten takaisin Volvon ohjaamoon. Illalla lopetan yleensä kahdeksaan mennessä ja sitten iltapalaa. Iltapalan jälkeen ruokalapo. Siitä herättyä sitten vaatteet pois ja yöpuulle”, kuvailee Leino kovin askeettiselta kuulostavaa työrytmiään.

Ai niin ja joskus myös sauna, josta irtoaa kunnan kipakat lölyt. Tuli kokeiltua.

”Täällä kyllä tietynlainen luonne vaaditaan. Itsensä kanssa pitää tulla toimeen. Illalla ei lähdetä kylille ja välillä menee päiväkausia, ettei näe muita ihmisiä”, täydentää Pirjo.

Korhosenojalla Tauno mättää maata seulaan noin 100 metrin levy-

Mika Telilä syöttää maata rumpuun ja Risto Telilä siirtää rännin alta seulottua maata pois. Myös Telilät tietävät kuinka koneita korjataan. Tela- ja moottoriremontit ovat tulleet tutuiksi.

sessä kaivannossa. Seulasta karkea maa-aines eli isot kivet tipput pois ja hiekka kulkeutuu ränniin.

Työmaa on aloitettu vuonna 2002. Varsinaisen kullan kaivamisen ohella aikaa kuluu runsaasti valmisteleisiin toimenpiteisiin. Pintaturpeen paksuus juuri kaivettavassa olevassa kohdassa on lähes kaksi metriä. Pintamaata otetaan erikseen ja palautetaan sitten työmaata entisöidessä paikoilleen.

Mutkitellen virtaava Korhosenoja on uomitettu työmaan ohji ja rännittämiseen käytettävä vesi seisoo omilla altaissaan, eikä saa sekoitua Korhosenojan kirkaaseen veteen. Ympäristökeskus käy ottamassa vesinäytteitä säännöllisesti. Alttaiten vettä Tauno käyttää rännittämiseen ja sitä kiertää 4000 litran pumppu.

”Minä käytän rännissä rihlojen alla huokoista mattoa, johon raskas hienokulta painuu. Korukivet eli korundit ja granaatit erottuvat rihloista heti. Rihloihin ja mattoon jäävät kivet ja rautahiikka pestään, vaskataan ja lopuksi vielä puhalletaan. Sitten käsissä on lopullinen hienokul-

ta”, valistaa Leino prosessissa.

Rihlojen tyhjennyksen väli voi olla viikonkin eli varsin monta kuutiota ehtii seulan läpi kulkeutua. Maaäiti on siis piilottanut aarteensa varsin ovelasti.

”Ja pumppuja täällä tarvitaan, sillä kaikki montut ovat heti täynnä vettä. Paitsi silloin kun kaivettiin kaivoa mökille. Sinne ei vettä tullut kun muutama sentti pohjalle”, nauraa Leino lopuksi.

Siirtymäaika pohdituttaa

Myös Telilän perhettä kevättalvi pitää kiireisenä, kun työmaalle pitää tuoda mm. 16.000 litraa polttoainetta. Suurin osa siitä palaa kesän aikana kahdessa vanhassa Åkerman -kaivukoneessa. Toinen kaivukoneista mättää maata seulaan ja toinen siirtää sitä rännin alapäästä pois. Ketju toimii sujuvasti. Rännistä Mika Telilä kaivaa esille kiiltävää kultaa.

”Kaksi ensimmäistä rihlaa eli juuria kertoo heti, onko kultaa tulossa. Me keräämme tästä myös korukiviä ja vaimo käy niitä ruokatunnilla aina rihloista kaivamassa. Myös isommat

Mika (vas.) ja Risto Telilä ovat kaivaneet kultaa vuosia. Mika tuli äitinsä kanssa Lemmenjoelle jo 70 -luvulla ja Ristokin siirtyi kokopäiväiseksi kullankaivajaksi vuonna 1991. Systemi on kehitetty toimivaksi ja miesten ammattitaito on huomattu maan rajojen ulkopuolellakin.

hiputkin voivat löytyä jo tässä vaiheessa”, valistaa Mika Telilä.

”Nämä koneet ovat vanhoja. Tässä on jo vuosikaisia oltu ase ohimolla eikä uuteen kalustoon oikein ole voinut eikä kannattanut investoida. Uusi kaivoslaki lopettaa tämän perustuslainkin takaaman elinkeinon Suomesta. Me olemme tietenkin hyvin pieni ammattiryhmä, joka Arkadianmäellä ei ketään kiinnosta. Mutta kun koko kaivostoiminta ja etenkin uusien kaivosten perustaminen on uhattuna, niin pitäisi silloin kiinnostaa päättäjäkin”, suomi Telilä.

”Tämä työ on täysin ympäristölupien sidottua ja valvottua toimintaa. Uskallan väittää, että missään ei tuoteta tarkemmin valvottua kultaa kuin täällä. Julkisuuudessa meitä on syytetty ilman perusteita ja päättäjienkin tiedot perustuvat usein liioiteltuihin asioihin. Ympäristörikollisiksi meitä leimataan, vaikka laki määrää täysin miten ja missä kaivetaan.”

”Minun mielestäni kullankaivualueen voisi vieläkin erottaa kansallispuistosta. Kun kansallispuistostatus poistuisi, niin toimintaa voitaisiin tehostaa. Konekalustoa voisi uusia ja tänne voitaisiin varmasti perustaa kymmeniä työpaikkoja Inarin muutotappiota korvaamaan. Täällä on vielä erittäin runsaasti kultaa kaivamatta ja nykyaikaistamalla toimintaa se olisi mahdollista ottaa talteen. Nykytek-

niikalla voitaisiin esimerkiksi porata talvisaikaan koereikiä maastoon ja tutkia mistä kannattaa kaivaa. Nyt on kuitenkin käymässä niin, että siirtymäajan jälkeen sallitaan vain lapiohommat. Lupien hinnat moninkertaistuvat ja kullan kaivaminen jää vain hyväluotoisten eliittiharrastukseksi”, ennustaa Telilä.

Hänen mukaansa uusi laki on myös valmisteltu osittain heiltä salassa.

”Kun olemme vuosikymmenet voittaneet eri oikeusasteissa, on laki-muutos viimeinen konsti ajaa meidät pois. Jännittyneinä nyt odotetaan onko siirtymäaika 4, 8 vai 15 vuotta. Kun siirtymäaika mennyt, täältä lähtevät kaikki konekaivajat ja suurin osa lapiollakin kaivajista.”

”Metsähallitus ei myöskään ole hyväksynyt tätä vakituiseksi asuinpaikaksi kaivajille. Valtio kun joutuisi korvaamaan menetyt asumukset siinä vaiheessa, kun nämä valtaukset meiltä sosialisoidaan.”

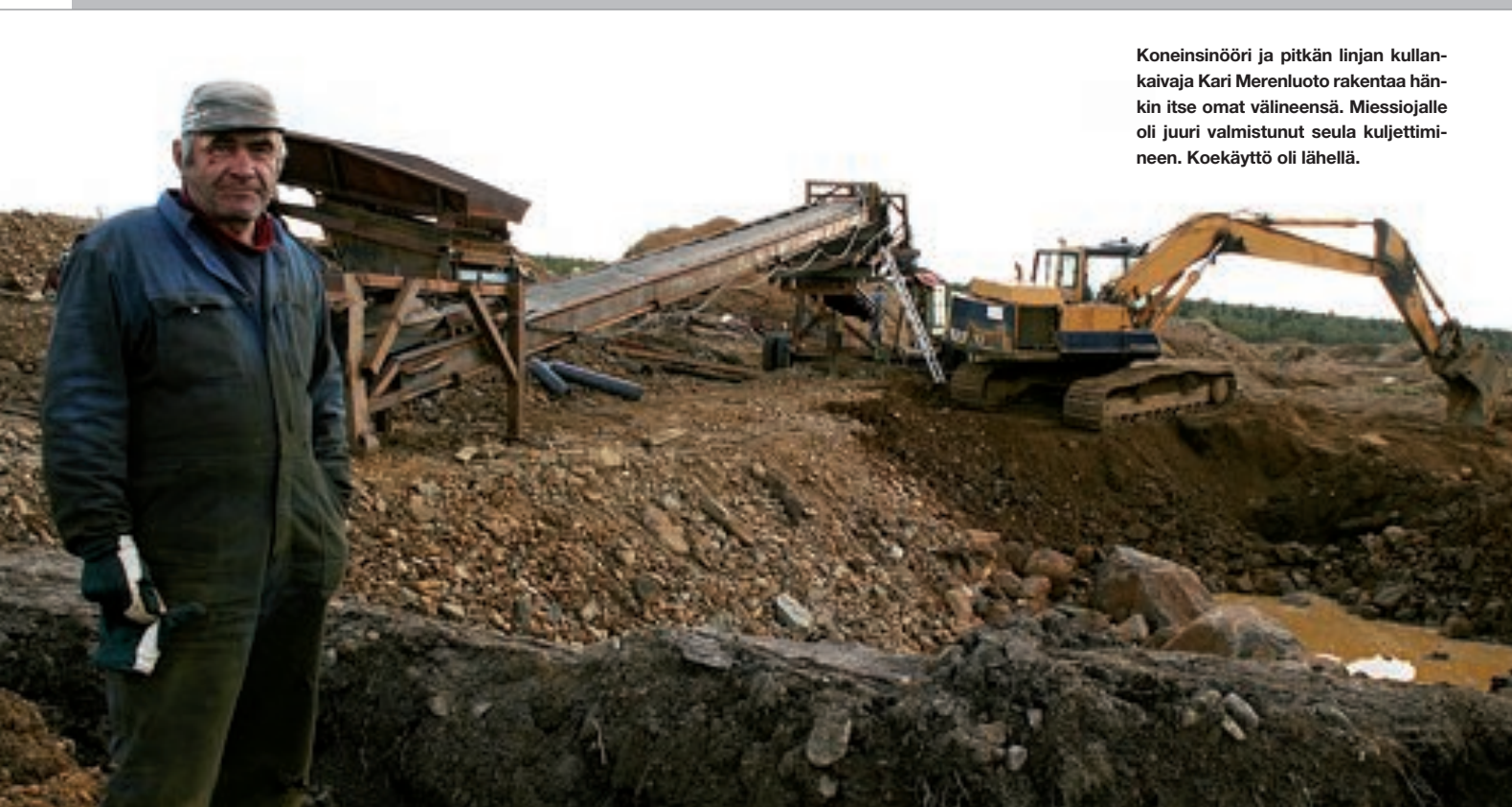
Terhi vaskaa

”Täällä tunturissa pitää kaikki tehdä itse. Hieman tuota huoltopuolta on helpottanut, että meillä on oma vene tuolla rannassa. Taksivene maksaa 150 euroa suuntaansa, joten varaosillekin tulee äkkiä hintaa. Esimerkiksi hydrauliletkun tänne saa vuorokaudessa Rovaniemeltä. Muutamia kertoja on käytetty huoltomiehiäkin täällä. Sitten on vieressä katsottu miten homma tehdään ja seuraavalla kerralla tehty itse. On tehty täällä telaremontteja ja jopa moottoriremontti”, toteavat Telilät.

”Muistan kun 80-luvulla emännän kanssa vaihdettiin pyöräkuormaimen rengasta viikko. Ei ollut konetta millä painaa päälukumi pois vanhteelta ja isolla lekalla mätkin sitä päiväkaudet”, muistelee Risto Telilä.

Telilöitten rännistä kerätään 40 tunnin yhtämittaisen seulonnan jälkeen kerralla 200-300 litraa kiviä sekä raskasta hiekkaa ja koko taakka kulje-

Koneinsinööri ja pitkän linjan kullankaivaja Kari Merenluoto rakentaa hankin itse omat välineensä. Miessiojalle oli juuri valmistunut seula kuljettiminen. Koekäyttö oli lähellä.

Suurimmat Lapista löydetty kultahiput (lähde www.kultahippu.fi)

Sija	paino g	vuosi	löytäjä(t)	hipun nimi	löytöpaikka
1	393	1935	Evert Kiviniemi	Evert	Luton latva
2	385	1910	Aleks Kiviniemi	Aleksi	Hangasojan suu
3	282	2004	Ollila, Telilä, Kangas	Tähtihippu	Miessijoki
4	251	1998	Marjut Telilä	Pikkumammutti	Miessijoki
5	193	2008	Maija ja Risto Vehviläinen	Unna	Sotajoki
6	186	1950	Jouko ja Tauno Virtanen	Virtasen sekahippu	Tankavaara
7	166	2004	Risto Mäläskä	Ruska	Miessijoki
8	162	1949	Kullervo Korhonen	Kullervo	Morgamoja
9	145	1992	Sulo Tunturi	Veini	Nenosenoja / Palsinoja
10	128	2003	Esa Pylväs	Tapio	Kivikkopuro / Lemmenj.
11	127	1995	Raimo Kanamäki	Iivari	Puskuoja
12	119	2009	Tauno Leino		Korhosenoja

Sirkka ja Kari Merenluoto viettävät suurimman osan vuodesta erämaakämpäsään Miessijoella. Luonto tarjoaa antimiaan ja Sirkka perkaa reilua puolukka-saalista samalla kun tarjoilee porokahvit etelän vieraille. Leirikoulu oli tulossa seuraavalla viikolla Sirkkan vieraaksi.

Nelivuotias Ukko Telilä kaivaa omalla valtauksellaan ja silmä tarkkana kauhan liikkeitä seuraava Miska on tullut etelästä tunturiin lomalle.

tetaan mönkijällä lapiorännille. Kaikki kivet seulotaan ja jalo- ja korukivet poimitaan talteen. Viisi-kahdeksan litraa jää vielä vaskattavaksi. Ja meillä vain Terhi vaskaa. Syksyllä kertyvä aines viedäänkin sitten Terhille Nokialle täältä mukanaamme”, kertoo Mika.

Telilöillä on siis pitkä historia ja myös heillä kuten muillakin alueen kaivajilla on rautainen ammattitaito. Miehet tietävät mistä puhuvat. Eikä ole ihme, että he puolustavat ammatiaan henkeen ja vereen. Ammattitaito on huomattu maan rajojen ulkopuolellakin. Telilöitten oppien mukaan on valmistettu kalustoa Venäjälle ja siellä on käyty myös opettamassa paikallisia kullankaivajia.

”Hieman siellä myös ihmeteltiin, miten näin pienillä laitteilla saadaan talteen kultaa niin paljon ja niin nopeasti. Voi olla, että kaivosyhtiössä oli aiemmin vähän syöty kuormasta”, naurahtavat Telilät lopuksi.

Merenluoto rakentaa uutta

Kari Merenluoto on myös pyhittänyt elämänsä kullan kaivamiselle. Hän on ollut etunenässä taistelemassa Metsähallitusta vastaan ja oma elinkeino on varmasti tästä kärsinyt. Kolmesti mies on ollut jopa toimenpidekiellossa. Inarilainen hän ollut vuodesta 1988 lähtien. Suurin osa vuodesta kuluu kultamailla - eräkämpässä yhdessä vaimo Sirkkan kanssa.

”Täällä sitä Nuffieldilla 80-luvul-

la aloitettiin konekaivu ja sen jälkeen koneellista kaivamista on tullut tehtyä useammassa paikassa”, aloittaa Merenluoto.

Mies uskoo Mika Telilän tapaan, että kultaa maan povessa on vielä vaikka kuinka paljon.

”Jos hommaa saisi täällä tehdä ja kehittää, niin alueelle voitaisiin luoda kymmeniä työpaikkoja. Nuoria voisi kouluttaa kullankaivajiksi. Täällä tuotettu kultaa on oikeaa ekokultaa. Me kullankaivajat varmasti peitämme jälkemme ja rahtaamme romumme pois, kun aika on täysi. Saa nähdä millainen ralli jänkällä on, kun nämä kaikki loppuun ajatut koneet täältä joskus viedään pois”, miettii Merenluoto.

Koneinsinööri Merenluoto rakensi parhaillaan uutta seulaa ja sille pitkää kuljetinta. Yksi sähkömoottori oli palanut koeajossa. Mutta se ei miestä harmittanut. Vastoinkäymisiin on totuttu ja ne vain hoidetaan itkemättä alta pois.

”Ei tänne kultaa kannata jättää. Nyt minäkin tehostan kalustoa ja käännän ennen siirtymäajan umpeutumista joka kuution ympäri”, lopettaa Merenluoto.

Enkä ainakaan minä epäile, etteikö niin tulisi käymään. Näillä karuilla kultamailla elantoaan hankkiva, määrätietoinen joukko teki ainakin minuun suuren vaikutuksen. Taidan mennä käymään toistekin. ■